

СТРАТЕГІЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ПАРЕНТАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню особливостей вербальної та невербальної презентації стратегії гармонізації, що реалізує дискурсивна особистість батьків в англomовному парентальному дискурсі. Встановлено структурно-семантичні аспекти репрезентації тактики позитивного емоційного налаштування співрозмовника й тактики нейтралізації конфліктної загрози в межах стратегії гармонізації в англomовному парентальному дискурсі.

Ключові слова: стратегія гармонізації, тактика позитивного емоційного налаштування співрозмовника, тактика нейтралізації конфліктної загрози, дискурсивна особистість батьків, парентальний дискурс.

В.В. Козлова Стратегия гармонизации в англоязычном парентальном дискурсе.

Статья посвящена исследованию особенностей вербальной и невербальной презентации стратегии гармонизации, которую реализует дискурсивная личность родителей в англоязычном парентальном дискурсе. Выявлены структурно-семантические аспекты репрезентации тактики позитивного эмоционального настраивания собеседника и тактики нейтрализации конфликтной угрозы в рамках стратегии гармонизации в англоязычном парентальном дискурсе.

Ключевые слова: стратегия гармонизации, тактика позитивного эмоционального настраивания собеседника, тактика нейтрализации конфликтной угрозы, дискурсивная личность родителей, парентальный дискурс.

V.V. Kozlova The strategy of harmonization in the English parental discourse.

The paper focuses on the verbal and nonverbal properties of the strategy of harmonization, realized by a parent discourse personality in the English parental discourse. The English parental discourse is viewed as personality-centred interaction in the domestic sphere of communication where communicants – parents and children – realize their asymmetric status roles. Parent discourse personality in the English parental discourse is specified by its status, role, gender and age parameters and aims at the implementation of socialisation intensions in the process of speech impact realization, the efficiency of which is increased by discourse harmonization. The strategy of harmonization, defined as supporting communicative-regulatory strategy of parental discourse that provides preservation of the cooperation and prevents conflicts in communication, is represented by tactics of addressee's positive emotional setting and tactics of conflict neutralisation. Tactics of addressee's positive emotional setting ensures creating of positive tone of communication by establishing the emotional contact, demonstrating support, compassion, addressee solidarization. Tactics of conflict neutralisation aims at predicting possible communicative risks and ensures the optimal choice of speech means. Structural and semantic aspects of realization of tactics of addressee's positive emotional setting and tactics of conflict neutralisation within the strategy of harmonization in the English parental discourse are characterised by specific verbal representations. Nonverbal level of their realization is characterized by the increased kinetic activity and decrease of communicative space between communicants.

Key words: strategy of harmonization, tactics of addressee's positive emotional setting, tactics of conflict neutralisation, parent discourse personality, parental discourse.

Постановка наукової проблем та її значення. Антропоцентризм сучасної лінгвістики визначає загальну орієнтацію новітніх мовознавчих студій на дослідження принципів організації комунікативної взаємодії та вирішення проблем оптимізації і гармонізації мовленнєвого спілкування у різних типах дискурсу. У дискурсологічних студіях проводяться активні розвідки в напрямку встановлення ознак та чинників успішної ділової комунікації [8; 12], досліджуються фактори ефективної дискурсивної діяльності мовної особистості [6], вивчаються стратегії та тактики гармонійної комунікативної взаємодії в маритальному [2] та педагогічному дискурсах [4; 10]. **Актуальність** дослідження пояснюється необхідністю подальшої розробки проблеми дискурсивної гармонізації з урахуванням соціальних характеристик комунікантів, зокрема і в межах англійського парентального дискурсу, що розглядаємо як особистісно-орієнтовану комунікативну взаємодію в сімейно-побутовій сфері спілкування де учасники комунікації – батьки й діти – реалізують свої асиметричні статусні ролі. Гармонізація спілкування передбачає встановлення інтелектуального та емоційного контакту між комунікантами і стає можливою за умов наявності каналу зв'язку (тобто способів передачі повідомлення з урахуванням сфери спілкування), знання коду (мови), спільності тезаурусу (знання про світ), урахування соціально-психологічних, національних та інших особливостей учасників комунікації, наявності схожих цілей та мотивів у автора й адресата, знання комунікативно-прагматичних правил спілкування та дотримання цих правил [11].

Парентальний дискурс репрезентує неофіційну інтелектуально емоційну взаємодію пов'язаних близькими родинними зв'язками комунікантів, що характеризуються асиметричністю статусно-рольових та вікових параметрів та мають спільний тезаурус, з огляду на спільність ретроспективного й перспективного життєвого досвіду, та спілкуються на

основі розмовної мови, яка характеризується спонтанністю й нефіксованістю форм вираження. При планомірному врахуванні комунікативно-прагматичних параметрів мовлення та соціальних характеристик узагальненого образу інтерактантів парентального дискурсу в умовах реальної комунікативної взаємодії, розглядаємо їх як дискурсивних особистостей, «що діють в континуальному комунікативному просторі і здатні поряд із мовним кодом використовувати й трактувати інші семіотичні коди залежно від типу дискурсивних відношень, у які вони є включеними в певні моменти спілкування» [7, с. 127]. Дискурсивна особистість батьків у парентальному дискурсі специфікується за рахунок статусно-рольових, гендерних та вікових параметрів і націлена на реалізацію соціалізаційних інтенцій в процесі цілеспрямованого мовленнєвого впливу, ефективність якого підвищується в умовах дискурсивної гармонізації. Гармонізація парентального дискурсу передбачає дотримання провідних принципів комунікативного кодексу – принципу увічливості (П. Браун та С. Левінсон) [13] та принципу кооперації (П. Грайс) [1] та визначається дискурсивною компетенцією, що «є складовою комунікативної компетенції і вимірює рівень сформованості вмінь дискурсивної особистості, при здійсненні ефективної та результативної дискурсивної діяльності» [5, с. 9]. Дискурсивна компетенція дискурсивної особистості батьків виявляється у дотриманні комунікативних, соціально-етичних і риторичних норм ведення інтеракції та застосуванні конструктивних стратегій, що гарантують мінімізацію комунікативних невдач і раціональне подолання проблемних ситуацій. Комунікативні стратегії парентального дискурсу як «цілісну систему операцій, що виконуються мовцем по вибору та реалізації оптимального здійснення комунікативних цілей у конкретній ситуації спілкування» [9, с. 46] в залежності від значущості мотивів та цілей дискурсивної особистості поділяються на основні та допоміжні (за

О.С. Іссерс). Допоміжні стратегії покликані забезпечити ефективну організацію діалогічної взаємодії та сприяти оптимальному впливу на адресата [3, с. 106]. Стратегія гармонізації є допоміжною комунікативно-регулятивною стратегією парентального дискурсу, що спрямована на підвищення ефективності мовленнєвого впливу за рахунок залучення висловлень, які забезпечують збереження кооперативності та запобігають конфліктності в процесі комунікації. **Мета** дослідження полягає у встановленні особливостей реалізації стратегії гармонізації дискурсивною особистістю батьків в англomовному парентальному дискурсі. **Об'єктом** дослідження є лінгвопрагматичні особливості реалізації стратегії гармонізації в англomовному парентальному дискурсі. **Предметом** дослідження є структурно-семантичні аспекти вербальної та невербальної репрезентації тактик в межах стратегії гармонізації в англomовному парентальному дискурсі. **Матеріалом** дослідження слугували фрагменти парентального дискурсу з англomовних художніх творів британських та американських авторів ХХ – ХІ сторіччя.

Виклад основного матеріалу. При побудові конструктивної та ефективної міжособистісної взаємодії дискурсивна особистість батьків демонструє свідому орієнтацію на співробітництво, реалізуючи стратегію гармонізації тактикою позитивного емоційного налаштування співрозмовника та тактикою нейтралізації конфліктної загрози.

Тактика позитивного емоційного налаштування співрозмовника передбачає створення позитивної тональності спілкування шляхом встановлення емоційного контакту, демонстрації підтримки, співчуття, солідаризації з адресатом. При цьому дискурсивна особистість використовує пестливі звертання, лексико-граматичні засоби категорії негативності та епістемічної модальності, а також лексичні одиниці позитивно-оцінної семантики:

Elizabeth stroked Rosie's skinny shoulder blade. "I know exactly how you feel," she said. "Honey, it's horrible being a kid. Don't let anyone tell you differently" (A. Lamott, p.92).

"There then," said Kate, bending and kissing her; "let nothing worry you. Just think of the nice long Easter holiday you have" (C. Cookson, p. 22).

В умовах реалізації цієї тактики також вживаються стверджувальні конструкції егоцентрованого характеру з дієсловами, що виражають почуття любові, у сполученні з лексичними інтенсифікаторами. Кінесичні компоненти контактного типу забезпечують мінімізацію дистанції та встановлення тактильного контакту. Інтенсифікуючи вербальний компонент висловлення, вони сприяють реалізації інтенції дискурсивної особистості батьків по переконанню дитину у своєму позитивному ставленні до неї та викликанні доброго ставлення до себе:

"I happen to love you very much," his voice cracked but he went on anyway, struggling with the emotions and the words. "I love you very, very much, Harry. I always have and I always will." He walked over to him then, bent and kissed him gently on the top of his head (D. Steel, p. 241).

З метою гармонізації стосунків дискурсивна особистість батьків демонструє готовність поважливого ставлення до рішень та інтересів дитини і акцентує необов'язковість виконання дій при відсутності її бажання, що вербально репрезентовано лексико-граматичними засобами заперечення у складі еліптичного та складнопідрядного речень:

"Will I?" Lily asked later, eyes wide with fear as I hugged her goodbye in the drive. "Will I really have to do that?"

"Of course not, darling. The fid will be firmly on, and you don't have to come at all if you don't want to" (C. Alliot, p. 290).

А значуща візуальна поведінка (погляд) впливає на вибір комунікативного ходу в межах тактики позитивного емоційного налаштування співрозмовника, оскільки «частота та тривалість погляду,

зміна статичності та динаміки, уникнення погляду стають джерелом інформації про комунікативні інтенції та емоційний стан співрозмовників, рівень їхньої уваги, щирості та зацікавленості» [14]. Погляд застосовується з метою ідентифікації імплікативних змістів повідомлення співрозмовника і має спонукальну силу:

“What was it?” Katherine asked. “What were you dreaming about?” “The night d –” Michael began, but instantly cut himself off. “The what?” Katherine asked. Her eyes fixed on him as she tried to figure out what the world was that he’d cut off. Michael reddening, knew by the way his mother was looking at him that there was no point in trying to lie about it (J. Saul, p. 249).

Рівень комунікативної компетенції та досвід соціальної інтеракції дозволяє дискурсивній особистості батьків прогнозувати можливі комунікативні ризики та обирати оптимальні засоби впливу в межах тактики нейтралізації конфліктної загрози. Реалізуючи цю тактику мовець намагається уникнути конфронтації, що провокується адресатом, і демонструє емоційну рівновагу та стриманість, не вступаючи у нав’язаний конфлікт. Предметність діалогу та пояснення-аргументування забезпечують реалізацію комунікативної інтенції та переконливість позиції за рахунок емпатичних конструкцій, простих стверджувальних та заперечних речень:

“Yuck,” Abby said. “Do I have to eat it? I'd prefer a baked potato.”
“Yes, you do have to eat it and we’re having rice tonight, so there’s no baked potato option.” “Mum! Nobody should have to eat what they don’t want. Meat is murder,” she added as an afterthought. “Meat has only become murder recently in your mind,” Leonie remarked, thinking that tonight was turning into one of those restorative glass of wine nights. “You ate sausages on Tuesday” (C. Kelly, p. 430).

З метою нейтралізації конфронтаційних настроїв дитини дискурсивна особистість батьків вдається до непрямой відмови шляхом

поступового обґрунтування. Мовець не дає однозначної відповіді на загальне питання про можливість дитини отримати бажане, а лише інформує про виконання своєї функції приготування обіду, а далі імплікує свою готовність задовольнити потреби дитини у певних умовах. Засобами аргументації стає волюнтативна модальність та лексико-граматичні одиниці заперечення у складі умовних, стверджувальних та заперечних речень. Фактором стримування конфлікту є також нагадування про статусно-рольову субординацію у межах цієї сімейної групи:

Abby sniffed. "Can't I have a veggie burger?"

"Darling, I've made dinner. If you wanted veggie burgers, you should have said so before I started cooking. And anyway, I can't spend the evening making different meals for everyone. This isn't McDonald's." Abby said nothing but stomped off sulkily. Leonie closed her eyes and counted to ten. Abby had become so difficult about food lately (C. Kelly, p. 432).

Здійснюючи тактику нейтралізації конфліктної загрози дискурсивна особистість батьків, визнає пріоритетність інтересів дитини, і йде на певні поступки, нівелюючи тим самим особисту соціально-статусну перевагу. Так мати, що має вищий за дитину статус, дає обіцянку не торкатися незручних для неї тем, вербалізуючи своє бажання бачити дитину щасливою. Підтримка партнерства забезпечується за рахунок залучення номінацій, що об'єднані ідеєю «близьких географічно та емоційно родинних зв'язків»:

"It is your home, darling," Gwen said, squeezing her but looking troubled again. "I want you to be happy here, and promise not to ask any more questions" (N. Thorne, p. 66).

При реалізації тактик гармонізації в англомовному парентальному дискурсі дискурсивна особистість батьків виявляє вміння вдало застосовувати широкий спектр прийомів ведення інтеракції, виявляючи

стратегічну гнучкість, а також адекватно реагувати на мовленнєву поведінку партнера, враховуючи можливі комунікативні ризики.

Для здійснення своєї комунікативної установки адресант на початку інтеракції застосовує прийом розмови на рівних, знижуючи свій статус до статусу адресата. Створюється атмосфера невимушеності та доброзичливості. Також мовець застосовує прийом імітації неуважності, стимулюючи пролонгацію бесіди *said absently*. Ліквідація інформативного дисонансу забезпечується низкою питань, зміст яких є ситуативно-зумовленим *How exactly did you fail?*. Нівелювання особистої статусної переваги виявляється у відмові мовця від експліцитних оцінок дій та особистості співрозмовника та від коригування суспільно-неприйнятних лайливих номінацій:

“Remember that exam I had last month?”

“Yes,” Leonie said absently. Sounding as if you were half-listening was the best trick, she’d learned. If you became immediately intense and interested, Danny would change his mind about telling you. “Well, I failed it, and my tutor says if I don’t pass all the others over the next term, I’ll fail this year.” “That sounds pretty severe,” she said as nonchalantly as she could. “Is he serious about it, or is it just an attempt to scare you?” Danny considered this. “Think it’s serious. Nobody else in my group failed.” Leonie’s heart sank further. “How exactly did you fail?” she asked, trying to make it sound like an innocent question and not the terrified probing of a shocked parent. “It was fermentation, a section I hate. I think I hate the whole fucking course.” For once, she didn’t correct him for swearing.

“Danny, look,” Leonie interrupted, “if you hate the course right now it’s probably because it’s not working out. Why don’t you put your head down and work hard for the next month – ask for extra tutorials, perhaps. And you fail, we’ll look at your options then. You could always repeat the year with a view to specializing in another area, like medical micro. You liked the virology section,

didn't you?" She patted his shoulder encouragingly. "Don't let this get to you, Danny, love. There's nothing so awful that we can't face it realistically and without panicking. You're an adult and you know you have to deal with whatever life throws at you. If that means more studying, then I know you'll do it. You're too bright to let one section of the course mess up your chances." She smiled and ruffled his hair, the way she used to when he was smaller. "I bet that tutor doesn't have a clue what he's up against with the Fighting Delaneys! He'll pass out with shock when you get the best results for your year in the exams" (C. Kelly, p. 427-429).

Отримавши достатньо інформації, мовець перебирає комунікативну ініціативу, залучаючи оператор привернення уваги *look*. У межах однієї репліки мовця виділяємо низку послідовних комунікативних ходів, що забезпечують ефективну реалізацію його стратегічного завдання. Перший хід представляє собою демонстрацію можливих альтернатив раціонального подолання проблемної ситуації. Вербальними сигналами кооперативності є непрямі спонукальні конструкції *Why don't you... You could...* Другий хід: завищення статусу адресата та надання моральної підтримки за рахунок залучення формул заспокоєння, похвали та акцентування дорослості. *There's nothing so awful that we can't face it realistically and without panicking. You're too bright. You're an adult.* Третій комунікативний хід: оптимістичне моделювання перспектив при реалізації настанов мовця. Мовець акцентує впевненість у силах адресата та демонструє віру в його успіх.

Про гармонійність спілкування свідчить також вибір кінесичних невербальних компонентів мімічного та неконтактного типу *She patted his shoulder encouragingly, smiled and ruffled his hair*, що, знаходячись у координаційному поєднанні з вербальною складовою, забезпечують інтенсифікацію комунікативної значущості усієї репліки.

Висновки. Таким чином, стратегія гармонізації, що реалізує дискурсивна особистість батьків тактикою позитивного емоційного налаштування співрозмовника та тактикою нейтралізації конфліктної загрози в англomовному парентальному дискурсі, репрезентована набором вербальних і невербальних засобів. При здійсненні цих тактик на вербальному рівні застосовуються пестливі звертання, лексичні одиниці позитивної семантики, засоби епістемічної та волюнтативної модальності, що входять до складу стверджувальних конструкції егоцентрованого характеру та умовних і заперечних речень. Невербальний рівень характеризується підвищенням кінесичної активності та зменшенням комунікативного простору між інтерактантами.

Реалізуючи стратегію гармонізації, дискурсивна особистість батьків вдається до різних прийомів ведення інтеракції та обирає стратегічно обумовлені комунікативні ходи, що дозволяє залишатися у зоні кооперативної взаємодії та адекватно реагувати на можливі комунікативні ризики.

Перспективу подальших досліджень становить стратегія гармонізуючої мовленнєвої поведінки дискурсивної особистості дитини в англomовному парентальному дискурсі.

Література:

1. Грайс Г.П. Логика и речевое общение / Г.П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16. – С. 217-237.
2. Зимич Є.В. Структурно-семантичні і прагматичні особливості маритального діалогічного дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Є.В. Зимич – Харків, 2011. – 20 с.
3. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / Оксана Сергеевна Иссерс. – М. : КомКнига, 2008. – 288с.

4. Комарова, О. Г. Речевые средства гармонизации диалога в педагогической беседе [Электронный ресурс] / О. Г. Комарова. - 2009. - URL : library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070212.pdf.
 5. Седов К.Ф. Дискурс и личность : эволюция коммуникативной компетенции / Константин Федорович Седов. – М., 2004. – 320 с.
 6. Славова Л.Л. Передумови виникнення комунікативного консонансу в англійській політичній комунікації / Славова Л.Л // ВІСНИК Житомирський державний університет імені Івана Франка. – 2005. – № 23. – С. 104-106.
 7. Солощук Л.В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англійському дискурсі : [монографія] / Людмила Василівна Солощук. – Харків : Константа, 2006. – 300 с.
 8. Стернин И. А. Культура делового общения / И. А. Стернин, М. Е. Новичихина. — Воронеж: Восток-Запад, 2002. — 148 с.
 9. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса : проблемы речевого воздействия / Валерия Евгеньевна Чернявская. – М. : Наука, 2006. – 136 с.
 10. Щербинина, Ю.В. Гармонизация педагогического дискурса [Электронный ресурс] / Ю. В. Щербинина. - URL : dibase.ru/article/18102010_shcherbininauv/5
 11. Эффективное речевое общение (базовые компетенции): словарь-справочник / под ред. А.П. Сковородникова , Красноярск. 2012 – 882 с.
 12. Яшенкова О.В. Ілюквативна та інтерактивна ефективність англійської ділової комунікації / О.В. Яшенкова // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. – К. : ВПЦ: «Київ. універ.», 2010. – Вип. 29. – С. 405-409.
 13. Brown P. Politeness : Some Universals in Language Usage / Penelope Brown, Stephen. Levinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 352 p.
 14. Knapp M.L. Nonverbal Communication in Human Interaction / Mark. L. Knapp, Judith A. Hall. – Wadsworth : Cengage Learning, USA, 2009. – 496 p.
- Джерела ілюстративного матеріалу.

1. Alliot C. Not That Kind of Girl / C. Alliot. – BCA, 2005. – 438 p.
2. Cookson C. Kate Hannigan's Girl / C. Cookson. – Corgi Books, 2001 – 350 p.
3. Kelly C. Someone Like You / C. Kelly. – Harper Publishers, 2001. – 677 p.
4. Lamott A. Crooked Little Heart / A. Lamott. – Anchor Books Doubleday : New-York, 1998 – 327 p.
5. Saul J. The Presence / J. Saul. – Fawcett Crest : New York, 1997. – 417 p.
6. Steel D. Full Circle / D. Steel. – A Dell Book : New-York, 1989. – 447 p
7. Thorne N. Bird of Passage / N. Thorne. – Harper Publishers, 1994. – 400 p.